

17. Erzurum Mûsikî Folkloründe Herfene Geceleri¹

Orhan ALKAN²

APA: Alkan, O. (2024). Erzurum Mûsikî Folkloründe Herfene Geceleri. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (42), 257-266. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13980379>

Öz

Türkiye'nin çeşitli yörelerinde kültürel süreklilik adına geçmişten günümüze değin devam eden ve farklı adlarla anılan geleneksel toplantılar yapılmaktadır. Bu çalışmada ele alınan Herfene Geceleri, özellikle Erzurum yöresinde derin köklere sahip olan ve toplumsal dokunun önemli bir parçasını oluşturan kültürel etkinliklerden biridir. Bu geceler, kış aylarında düzenlenen, genellikle köylerde ve kırsal bölgelerde toplumsal dayanışmanın pekiştirildiği, eğlence, müzik, sohbet ve geleneksel oyunlarla dolu buluşmalardır. Herfene Geceleri, yalnızca bir eğlence ve sosyalleşme aracı olmanın ötesinde, kültürel değerlerin kuşaktan kuşağa aktarılmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu çalışma, Erzurum kültürünün önemli bir parçası olan Herfene Geceleri'ni incelemeyi ve bu kültürel geleneğin müzikal, sosyal ve tarihsel boyutlarını analiz etmeyi amaçlamaktadır. Çalışma, Herfene Geceleri'nin kökenlerini, gelişimini ve günümüzdeki durumunu değerlendirirken, bu etkinliklerin toplumsal etkilerini ve kültürel sürekliliğini araştırmayı hedeflemektedir. Araştırma, Olgubilim (Fenomenoloji) deseni kullanılarak gerçekleştirilmiş olup, veri kaynakları olarak Erzurum gelenekleri üzerine akademik literatür ve halkbilimcilerle yapılan görüşmeler kullanılmıştır. Bu çalışma, ayrıca Herfene Geceleri'nin modernleşme süreciyle birlikte nasıl bir dönüşüm geçirdiğini de ele alır. Köyden kente göçün artması, kırsal nüfusun azalması ve modern yaşam tarzının etkisiyle bu geleneksel etkinliklerin sıklığında azalma gözlenmiştir. Bununla birlikte, Herfene Geceleri'nin bugün daha az sıklıkla gerçekleştirilmesine rağmen, kültürel hafızadaki yerini koruduğu ve Erzurum halkı için manevi bir önem taşıdığı vurgulanmaktadır. Bu geceler, modern koşullar altında bile, kültürel sürekliliğin sağlanmasına katkıda bulunmakta, Erzurum'un folklorik mirasının yaşatılmasına olanak tanımaktadır. Araştırmanın bulguları, Herfene Geceleri'nin yalnızca bir eğlence aracı olmadığını, aynı zamanda toplumun kültürel değerlerini, normlarını ve inançlarını pekiştiren, kuşaklar arası bilgi aktarımını sağlayan önemli bir toplumsal etkinlik olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar kelimeler: Herfene Geceleri, Erzurum Kültürü, Geleneksel Toplantılar, Müzikal Unsurlar, Kültürel Süreklilik

¹ **Beyan (Tez/ Bildiri):** Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Çıkar çatışması: Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansman: Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.

Telif Hakkı & Lisans: Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmalarını CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

Kaynak: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.

Etik İzni: Atatürk Üniversitesi Etik Komisyonu tarafından 03.09.2024 tarihli, 2024/225 sayılı kararla etik izni verilmiştir.

Benzerlik Raporu: Alındı – Turnitin, Oran: 3

Etik Şikayeti: editor@rumelide.com

Makale Türü: Araştırma makalesi, **Makale Kayıt Tarihi:** 02.09.2024-**Kabul Tarihi:** 20.10.2024-**Yayın Tarihi:** 21.10.2024; DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.13980379>

Hakem Değerlendirmesi: İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme

² Öğr. Gör., Atatürk Üniversitesi, Türk Müsikisi Devlet Konservatuarı, Temel Bilimler Bölümü / Lect., Atatürk University, Turkish Music State Conservatory, Basic Department, (Erzurum, Türkiye), **eposta:** alkanorhan08800@gmail.com, **ORCID ID:** <https://orcid.org/0000-0002-4393-1847> **ROR ID:** <https://ror.org/03je5c526>, **ISNI:** [0000 0001 0775 759X](https://orcid.org/0000-0001-0775-759X), **Crossreff Funder ID:** [501100004951](https://orcid.org/501100004951)

Herfene Nights in the Musical Folklore of Erzurum³

Abstract

Traditional meetings, known by different names, have been held in various regions of Turkey for the sake of cultural continuity, from past to present. Herfene Nights, which are discussed in this study, are one of the cultural events that have deep roots especially in the Erzurum region and form an important part of the social fabric. These nights are meetings held during the winter months, where social solidarity is strengthened in villages and rural areas, and filled with entertainment, music, conversation and traditional games. Herfene Nights are more than just a means of entertainment and socialization, they play an important role in transferring cultural values from generation to generation. This study aims to examine Herfene Nights, an important part of Erzurum culture, and to analyze the musical, social and historical dimensions of this cultural tradition. While evaluating the origins, development and current situation of Herfene Nights, the study aims to investigate the social effects and cultural continuity of these events. The research was carried out using the Phenomenology pattern, and academic literature on Erzurum traditions and interviews with folklorists were used as data sources. This study also discusses how Herfene Nights transformed with the modernization process. A decrease in the frequency of these traditional activities has been observed due to the increase in migration from villages to cities, the decrease in the rural population and the influence of modern lifestyle. However, it is emphasized that although Herfene Nights are held less frequently today, they maintain their place in cultural memory and have a spiritual importance for the people of Erzurum. These nights contribute to cultural continuity, even under modern conditions, and allow Erzurum's folkloric heritage to be kept alive. The findings of the research reveal that Herfene Nights are not only a means of entertainment, but also an important social event that reinforces the cultural values, norms and beliefs of the society and ensures the transfer of knowledge between generations.

Keywords: Herfene Nights, Erzurum Culture, Traditional Meetings, Musical Elements, Cultural Continuity

³

Statement (Thesis / Paper): This study is based on a work written in Ottoman Turkish called "Risâle-i Mücerrebât". It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.

Conflict of Interest: No conflict of interest is declared.

Funding: No external funding was used to support this research.

Copyright & Licence: The authors own the copyright of their work published in the journal and their work is published under the CC BY-NC 4.0 licence.

Statement (Thesis / Paper): It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation process of this study and all the studies utilised are indicated in the bibliography.

Source: It is declared that scientific and ethical principles were followed during the preparation of this study and all the studies used are stated in the bibliography.

Similarity Report: Received - Turnitin, Rate: 3

Ethics Complaint: editor@rumelide.com

Article Type: Research article, **Article Registration Date:** 19.08.2024-**Acceptance Date:** 20.10.2024-**Publication Date:** 21.10.2024; **DOI:** <https://doi.org/10.5281/zenodo.13980379>

Peer Review: Two External Referees / Double Blind

Giriř

Türk kültüründe, gelenek ve göreneklerin yanı sıra yardımlaşma ve dayanışma, nesilden nesile aktarılmakta ve kırsal bölgelerde çeşitli sistemlerle yaşatılmaktadır. Bu uygulamalar, toplumsal bağları güçlendirirken, günlük yaşamı hem daha kolay hem de daha keyifli hale getirmektedir.

Geniş bir yelpazeye sahip olan “kültür” kavramı, toplumların temelini teşkil eden din, dil, tarih, edebiyat, sanat, müzik vb. pek çok maddi-manevi değeri içinde barındırmaktadır. Bahsedilen konulara ait olay ve olguların paylaşılması ve kabul görmesi sayesinde kültürel unsurlar oluşur ve sürekliliği sağlandığında ise kalıcılık kazanır. Bu sayede toplumlarda zengin bir kültürel yapı oluşur. Kültür bir yandan birleştirici ve bütünleştirici gücü ile insanları birbiriyle kaynaştırırken diğer yandan her toplumun kendine ait bir kimlik oluşturmaya katkı sağlar (Aksaray ve Önal, 2023, s.91).

Bu kültür aktarımında birlikteliği sağlamak amacıyla ve sosyal yardımlaşma ve dayanışma göz önünde bulundurularak, Türkiye'nin birçok yerinde toplantılar yapılmaktadır. Bu toplantıların yapıldığı mekân, içeriğinde bulunan paylaşım ve eğlenceler ise önem arz eder.

Halk eğlencelerinin kültürün korunmasında ve aktarılmasında, toplumsal düzenin devam ettirilmesinde, bireylerin eğitilmesinde ve dolayısıyla yetişkinliğe hazırlanması ile sosyal öz denetimin sağlanmasında önemli katkıları bulunmaktadır (Özdemir, 2005, s.16).

Türk kültürü içerisinde geçmişten bugüne köy odaları, önemli bir kurum olma hüviyetine sahiptir. Özellikle kırsal hayatta eğlence, toplanma, yas tutma gibi gündelik hayatın önemli davranış örüntüleri için kurgulanan bu mekânlar, aidiyetlik, sosyal kimlik, sosyalleşme gibi çok önemli sosyolojik işlevlere de sahiptir (Aksakal, 2019, s.304).

Köy odaları, umuma açık yerler veya misafirperver olan kişilerin tahsis ettiği mekânlar bu faaliyete ön ayak olur ve bu kültürel paylaşımın yapılmasına katkı sağlar.

Türkiye'de geleneksel sözlü kültürün taşıyıcısı ve bir eğlence biçimi olan geleneksel sohbet toplantıları, kitle iletişim araçlarının yaygın olmadığı dönemlerde, özellikle uzun kış gecelerinde belirli bir disiplin ve kurallar çerçevesinde insanların bir araya gelerek hoşça vakit geçirmelerini ve toplumsal dayanışmayı sağlayan sosyal organizasyonlar olarak değerlendirilir. Halk kültürümüzün bir parçası olan bu toplantılar, Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü'nün Somut Olmayan Kültürel Miras Ulusal Envanteri'nde yer alır. Yörelere göre adlandırmaları, sayıları, yaş sınırı ve toplanma sıklıkları değişen erkek gruplarının, yılın özellikle kış aylarında ve rutinleşen bir periyotta belli kurallar çerçevesinde bir araya gelerek sanal akrabalıklar kurdukları bu sosyal, kültürel ve ekonomik işlevli geleneksel toplantılar olarak tanımlanır (Aksaray ve Önal, 2023, s. 92).

Bu toplantılar, köklü bir geçmişe sahip olup UNESCO tarafından 15-19 Kasım 2010 tarihleri arasında Kenya/Nairobi'de düzenlenen Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Hükümetlerarası V. Olağan Komite Toplantısı'nda "İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesi"ne kaydedilmiştir (Gitmez vd., 2011, s. 39).

Türkiye'nin çeşitli bölgelerinde, Sıra Gecesi, Sıra Gezmesi, Sıra Odası, Harfane Gecesi, Gezek Sohbetleri, Oturak Âlemleri, Yaren Sohbetleri, Velime Geceleri ve Gaziantep Barak bölgesindeki Barak Odası sohbetleri gibi isimlerle bilinen toplantılar, topluluklar arasında ortak duygular, düşünceler ve ruh birliği oluşturmada büyük bir rol oynamaktadır. Bu toplantılar, aynı zamanda gelenek, görenek, edep ve

erkân gibi kültürel değerlerin yeni nesillere aktarılması açısından önemli birer icra alanı sunmaktadır (Ekici, 2013: 119). Müzikal açıdan bakıldığında, bu etkinlikler bir konservatuar işlevi görmüş ve müziğe ilgi duyan bireyler, usta-çırak ilişkisiyle kendilerini geliştirmiştir. Eserler ve hikayeler, ağızdan ağıza aktarılmış ve bu ortamlarda günümüze ulaşmıştır.

Bu araştırmanın odak noktası, adlandırma farklılıkları göstermekle birlikte, diğer yörelerdeki geleneksel sohbet toplantılarının Erzurum'daki karşılığı olarak "Herfene Geceleri"ni incelemektir.

Herfene geceleri, bir arifhâne olarak işlev görmektedir; Arif insanların sohbet ettiği, bilginin paylaşıldığı ve gönül birlikteliğinin sağlandığı bir ortam sunmaktadır. Kış aylarında, özellikle tarım faaliyetlerinin yoğun olmadığı dönemlerde düzenlenen bu geceler, katılımcılarına topluluk içinde destek ve dayanışma olanağı tanımaktadır. Anlatılan hikayeler, paylaşılan yaşanmışlıklar ve gençlere verilen nasihatler, bu etkinliklerin eğitici ve kültürel boyutunu güçlendirmektedir.

Araştırmanın Amacı ve Önemi

Bu çalışma, Erzurum kültürünün önemli bir parçası olan herfene gecelerini detaylı bir şekilde incelemek ve bu kültürel geleneğin müzikal, sosyal ve tarihsel boyutlarını ortaya koymayı ve Herfene gecelerinin kökenlerini, gelişimini ve günümüzdeki durumunu analiz ederek, bu etkinliklerin toplum üzerindeki etkilerini ve kültürel sürekliliğini değerlendirmeyi amaçlamaktadır.

Bu çalışma, Herfene gecelerinin Erzurum kültüründeki rolünü ve işlevini vurgulamanın yanı sıra, bu tür geleneklerin modern çağda nasıl korunabileceğine dair öneriler sunarak, hem yerel halkın kültürel kimliğine katkı sağlamak hem de akademik literatüre bu alanda özgün bir bakış açısı kazandırmak amacıyla önem arz etmektedir.

Yöntem

Bu bölümde araştırmanın modeli, veri kaynakları, veri toplama araçları ve veri analizi başlıkları altında bilgilere yer verilmiştir.

Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, Herfene gecelerinin bir fenomen olarak ele alınması, herkes tarafından ayrıntılı bir şekilde ne olduklarının ve ne amaçla yapıldıklarının tam olarak kavranmadığı gerekçesiyle Olgubilim (Fenomenoloji) deseni kullanılmıştır. Olgubilim (fenomenoloji) deseni, farkında olduğumuz ancak derinlemesine bir anlayışa sahip olmadığımız olguları incelemeye odaklanır. Bu olgular, yaşadığımız dünyada olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler, kavramlar ve durumlar gibi çeşitli biçimlerde karşımıza çıkabilir. Günlük yaşantımızda bu olgularla farklı şekillerde karşılaşabiliriz. Ancak, bu tanışıklık, olguları tamamen anladığımız anlamına gelmez. Olgubilim, bize tamamen yabancı olmayan, ancak anlamını tam olarak kavrayamadığımız olguları araştırmak için uygun bir yöntem sağlar (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 72).

Araştırmanın Veri Kaynakları

Araştırmanın veri kaynaklarını, Herfene geceleriyle ilgili Erzurum geleneklerini ve kültürü ile ilgili akademisyenler ve halkbilimcilerle yapılan görüşmeler oluşturmaktadır. Katılımcıların kimlikleri, Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK) kapsamında gizli tutulmuş ve katılımcılar K1, K2, K3 şeklinde kodlanmıştır.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Araştırmanın verileri, Erzurum kültürü, gelenekleri ve Herfene geceleri ile ilgili kitaplar, dergiler, tezler ve makalelerdeki metinler incelenerek ve akademisyenler ile halkbilimcilerle yapılan görüşmeler yoluyla elde edilmiştir.

Verilerin analizi, Erzurum kültüründe Herfene gecelerinin amacı, müzikal unsurları, hangi mekânlarda gerçekleştirildiği ve bu etkinliklerin yapıldığı veya yapılmadığına dair görüşler üzerine nitel analizler yapılarak gerçekleştirilmiştir.

Bulgular

Bu bölümde katılımcılara Erzurum yöresi özelinde Herfene geceleri ile ilgili yedi soru yöneltilmiş ve sorulara ilişkin cevaplar maddeler halinde sunulmuştur.

“Herfene gecelerinin yapılma amacı nedir?” sorusuna verilen cevaplara ilişkin bulgular

K1: Herfene gecelerinin temel amacı, Arif insanların sohbetlerinin yapıldığı, bilginin yüklendiği ve gönül birlikteliğinin sağlandığı bir toplanma ortamı oluşturmak, yani bir arifhane olmaktır. Kış geceleri, özellikle ekim biçim zamanlarının dışında köylerde yapılan bu geceler, insanların birbirlerine destek oldukları, kültürel değerleri ve bilgileri genç nesillere aktardıkları ortamlardır. Bu toplantılar sırasında hikayeler anlatılır, yaşanmışlıklar paylaşılır ve gençlere nasihatler verilir. Aynı zamanda türküler söylenir, oyunlar oynanır ve kültürel değerler aktarılır. Toplantılara katılan olgun ve toplumda saygı gören kişilerin yanında gençlerde yer alır ve bu sayede bir kültür aktarım köprüsü oluşur. Bu gecelerde yemek ve içmek önemli bir yer tutar, ancak asıl amaç yeme içme ve eğlence değildir. Toplumun bireyleri arasında gönül bağları kurmak, hal hatır sormak, dertleri ve sevinçleri paylaşmaktır.

K2: Eskiden, günümüzdeki sosyal yapı mevcut değildi; bu nedenle topluluklar, manevi anlamda dayanışma ve yardımlaşma amacı taşıyan herfene diye adlandırılan etkinlikler düzenlerdi. Bu etkinlikler, özellikle kıtlık dönemlerinde önemliydi. Kimi evlerde yemek pişerken, kimi evlerde pişmiyordu ve bu tür toplantılar sayesinde insanlar bir araya gelir, birbirlerine destek olurlardı. Erzurum'un eski evlerinin birbirine dayanması ve halk oyunlarının da benzer şekilde birbirine dayanarak oynanması, bu dayanışma ve yardımlaşma kültürünün bir yansımasıdır.

K3: Herfene, Türkiye'nin birçok yöresinde farklı adlarla karşımıza çıkan bir etkinliktir. İlk olarak, herfenenin "herif herif" yani erkek erkeğe oturulan, paylaşımı ve dayanışmayı ön plana çıkaran bir toplantı olduğunu söylemek mümkündür. Erzurum ve diğer yörelerde herfene veya farklı adlandırmalarla bilinen bu uygulamalar, paylaşım, dayanışma ve gönül birlikteliğini sağlama amacıyla yapılmaktadır.

“Herfene gecelerinde tercih edilen türküler ve müzikal unsurlar nelerdir?” sorusuna verilen cevaplara ilişkin bulgular

K1: Herfene gecelerinde tercih edilen türküler, yerel müzikal unsurların yoğun olduğu eserlerdir. Her yörenin kendi kültürel ve müzikal özelliklerine göre değişiklik gösterir. Örneğin, Kürt nüfusun yoğun olduğu bölgelerde, makamsal yapılar içinde türküler dile getirilir. Bu gecelerde, köyde iyi türkü söyleyen, destan anlatan ve müzikal yönü güçlü olan kişiler bellidir ve görev alırlar. Bu kişiler, kına gecelerinde teneke ya da sini çalan kadınlar gibi topluluk içinde tanınır ve köy köy gezerek bu geleneği devam

ettirirler.

Türkülerin anonim ve dinamik yapısı, bu gecelerde de kendini gösterir. Bir kişi askerlik yaptığı yerde duyduğu bir türküyü kendi köyüne getirir ve zamanla bu türkü köyde benimsenir. Afyon'da duyulan bir türkü, Erzurum'da bir köyde popüler hale gelebilir. Türkülerin anonimliği, yerel makamsal unsurlarla harmanlanması ve kişinin yorumuyla format değiştirmesi, varyantların ortaya çıkmasına sebep olur.

K2: Eskiden Erzurum'da geleneksel olarak saz çalanlar yoktu; saz çalmak ve türkü söylemek genellikle âşıkların işiydi. Ancak Herfene gecelerinin daha şenlikli geçmesi için, sesi güzel olan kişilere türküler söylenirdi. Bu tür gecelerde ritim aletleriyle ritim tutularak oyunlar oynanırdı.

K3: Herfene gecelerinde asıl amaç türkü söylemek değil, kırsal alanlarda ve köylerde birlikteliği sağlamaktır. Yiyeceklerin ve içeceklerin kalabalık bir şekilde paylaşılması, samimiyet ve birlikteliği pekiştirir. Bu birliktelik sağlandığında, herfene gecelerine katılanlar arasında güzel sesli biri varsa, yöresel türküler söylenirdi. Türküler genellikle uzun havalarla başlar ve ardından ritmik türkülere geçilirdi.

“Herfene faslında türkü sıralaması var mıdır?” sorusuna verilen cevaplara ilişkin bulgular

K1: Herfene faslında, türkülerin belirli bir sıralaması yoktur. Fakat genellikle fasıl, bir uzun hava ile başlar ve ardından türküler yavaş yavaş hareketlenir. En sonunda ise, hareketli türkülerle fasıl sona erer. Bu sıralama, dinleyicilerin ilgisini çekmek ve geceye ritmik bir akış kazandırmak amacıyla yapılır. Konserlerde de benzer bir sıralama uygulanır; başlangıçta yavaş ve duygusal eserler, sonunda ise daha hareketli ve coşkulu parçalar yer alır. Herfene gecelerinde, özellikle kısır gecelerinde, sıralamanın son bölümünde genellikle taklit oyunlar oynanır. Bu oyunlar, eğlenceli ve neşeli bir atmosfer oluşturur ve geceyi daha dinamik bir şekilde tamamlar.

K2: Söylenen türküler, genellikle ağırdan başlayarak hareketli türkülere doğru bir geçiş yapardı. Bu türküler, Erzurum yöresine ait türkülerini içerirdi.

K3: Herfene gecelerinde özel bir türkü sıralaması yoktur. Daha önce belirtildiği gibi, bu toplantılar esas olarak birlikteliği ve dayanışmayı sağlamak amacıyla düzenlenir.

“Herfene geceleri hangi mekânlarda yapılmaktadır?” sorusuna verilen cevaplara ilişkin bulgular

K1: Herfene geceleri, köylerde ve şehirlerde farklı mekânlarda düzenlenir. Köylerde, genellikle her köyde bulunan "köy odası" veya "muhtar odası" gibi yerlerde toplanılır. Bu odalar, köyün sosyal ve kültürel faaliyetlerinin merkezi olarak kullanılır. Örneğin, dedem 17 yıl muhtarlık yapmış ve evlerinin bir odası muhtar odası olarak kullanılmaktaydı. Bu tür köy odaları, topluluk üyelerinin bir araya geldiği, sohbet ettiği ve kültürel etkinlikler düzenlediği yerlerdir.

Şehirlerde ise herfene geceleri, derneklerde veya ticari amaçla açılan ve oturulmaya müsait yerlerde yapılır. Derneklerde, genellikle herfene geceleri için özel bir bölüm tahsis edilir ve bu alanlarda toplanılır. Ticari mekânlar da bu tür etkinlikler için uygun olabilir ve topluluğun bir araya gelmesini sağlar.

K2: Herfene geceleri için belirli bir mekân yoktu; bu etkinlikler, evine misafir etmek isteyen ev sahibi tarafından müsait bir odanın tahsis edilmesiyle veya köylerde "köy odaları" olarak adlandırılan, biraz daha büyük odalarda gerçekleştirilirdi. Günümüzde her köyde büyük köy odaları bulunmaktadır ve bu tür toplantılar için uygun bir yapıya sahiptir.

K3: Herfene gecelerinin Erzurum'un köylerinde uygulandığını bilmekteyiz ve bu geceler, köylerde "köy odaları" olarak tabir edilen yerlerde yapılmaktaydı.

“Herfene gecelerinin öncesi ve sonrasında nasıl bir hazırlık yapılmaktadır? ayrıca davetliler neye göre belirlenmektedir?” sorusuna verilen cevaplara ilişkin bulgular

K1: Herfene gecelerinin hazırlıkları, geçmişte ve günümüzde farklı şekillerde yapılmaktadır. Eskiden, herfene gecelerine katılan herkes bir şeyler getirir veya etkinlik sırasında yiyecekler pişirilirdi. Bu hazırlıklar, özellikle kır eğlenceleri ve kır herfenelerinde piknik havasında yapılırdı. Katılımcılar, kendi hazırladıkları yiyecekleri getirir ve paylaşırdı.

Son zamanlarda ise, yiyecekler evde pişirilip getirilmektedir. Bir sonraki herfene gecesinde kimin ne getireceği kararlaştırılır veya bir kişi gönüllü olarak yiyecek ve içecek hazırlığını üstlenebilir. Bu hazırlıklar, gönüllülük esasına dayanır ve katılımcılar arasında dayanışmayı artırır.

Hazırlık sürecinde, kimin katılacağı ve hangi yiyeceklerin getirileceği belirlenir. Köylerde, bu tür organizasyonlar genellikle sözlü olarak yapılır ve katılımcılar birbirine haber verir. Mahallede yaşayan herkes, bu davete katılabilir ve misafirler de davet edilebilir.

K2: Herfene gecesinin yapılacağı zaman köy halkı tarafından belirlenir ve kimin ne yiyecek içecek getireceğine karar verilirdi. Maddi durumu iyi olan kişiler, tüm giderleri kendileri üstlenebilirdi. Davetliler, çocuktan gence, gençten yaşlıya kadar o mahallede veya köyde bulunan herkeste. Özellikle çocuklar, bu etkinliklere büyük ilgi gösterirdi. Herfene gecelerinde hikayeler anlatılır, destanlar söylenirdi.

K3: Herfene gecelerinden önce ve sonra bir takım hazırlıklar yapılmaktadır. Herfeneye katılacak katılımcılardan, yanlarında getirecekleri yiyecek ve içecekler istenirdi. Bu yiyecek ve içecekler, katılımcıların maddi durumunu sarsmayacak şekilde belirlenirdi. Herfene gecelerinin yapıldığı mahalle veya köyde, yediden yetmiş herkesin katılması olağandı.

“Herfene geceleri günümüzde hangi sıklıkta yapılmaktadır? eğer yapılmadığını ya da nadir olarak yapıldığını düşünüyorsanız bu durumu hangi sebeplere bağlıyorsunuz? sorusuna verilen cevaplara ilişkin bulgular

K1: Günümüzde herfene gecelerinin sıkça yapıldığı kanaatinde değilim. Bu etkinlikler, özellikle şehir ve ilçelere uzak, yüksek rakımlı köylerde yapılabilir. Ancak köy nüfusunun azalması ve kırsal alanlardaki yaşamın zayıflaması nedeniyle herfene geceleri de azalmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarında nüfusun yüzde sekseni köylerde yaşarken, günümüzde bu oran tersine dönmüş ve köylerde yaşayan nüfus yüzde yirmilere düşmüştür. Bu durum, köy kültürünün ve geleneklerinin yaşatılmasını zorlaştırmıştır.

K2: Türkiye'nin hemen her yerinde olduğu gibi, Erzurum'da da köylerden göçler yaşanmıştır. Genç nüfusun köylerden göç etmesi nedeniyle Herfene geceleri, günümüzde eskisi gibi her yıl düzenlenmemektedir. Ancak şehir dışından misafir gelmesi durumunda bu toplantılar tertip

edilmektedir. Maalesef günümüzde Herfene gecelerinin geleneksel düzenliliği kalmamıştır.

K3: Herfene gecelerinin günümüzde neredeyse hiç yapılmadığını söyleyebiliriz. Çünkü bu geceler köylerde ve kırsal kesimlerde düzenlendiği için köylerdeki göçlerin etkisiyle insan nüfusunun, özellikle genç nüfusun azalması nedeniyle bu faaliyetler artık yapılmamaktadır.

“Herfene gecelerini günümüzde tekrar faaliyete geçirmek için neler yapılmalıdır?” sorusuna verilen cevaplara ilişkin bulgular

K1: Kırsal nüfusun azalması ve köylerdeki sosyal yaşamın zayıflaması, insanları bu gelenekleri şehirlere taşımaya yönlendirmiştir. İstanbul gibi büyük şehirlerde köy dernekleri bu gelenekleri yaşatmaya çalışsa da, şehir yaşamının etkisiyle bu etkinlikler orijinallliğini yitirmeye başlamıştır. Ayrıca, bu etkinliklerde yerel türkülerin yanı sıra, sosyal medyada ve televizyonda duyulan veya etkinliğin yapıldığı ilin türkülerinin de seslendirilmesi, değişim ve dönüşümü beraberinde getirmektedir.

Herfene gecelerini günümüzde tekrar faaliyete geçirmek oldukça zordur. Kırsal bölgelerde ve köylerde yaşayan insan sayısı azalmış ve bu bölgelerde kalan insanlar genellikle yaşlı nüfusu oluşturmaktadır. Bu nedenle, herfene gecelerini yeniden canlandırmak, gündeme almak ve eski samimiyetini yakalamak oldukça zor bir süreçtir. Kırsal bölgelerdeki nüfusun azalması ve geleneksel kültürlerin modernleşme karşısında zayıflaması, bu etkinliklerin yeniden faaliyete geçirilmesini güçleştirmektedir. Mahalli kültürlerin yok olma süreci, herfene gecelerinin de orijinallliğini kaybetmesine yol açmıştır.

K2: Radyo ve televizyonun olmadığı zamanlarda, Herfene geceleri gibi faaliyetler halk için önemli bir eğlence ve sosyal etkileşim kaynağıydı. Ancak, teknoloji çağında yaşıyoruz ve bu tür toplantılar artık insanlara eskisi kadar zevk vermiyor. Dolayısıyla, Herfene gecelerinin eskisi gibi faal olamayacağı kanaatindeyim. Büyük şehirlerde Erzurum dernekleri, Herfene gecelerini bir gelenek olarak yaşatmaya çalışıyorlar, fakat tabiri caizse bu geceler suni bir şekilde düzenleniyor ve eski toplantıların sıcaklığı, samimiyeti ve paylaşımcılığı bulunmuyor.

K3: Herfene gecelerini günümüzde tekrar faaliyete geçirmek için çaba gösterilebilir; ancak bu gecelerin eski samimiyetini ve birlik-beraberlik ruhunu yakalayamayacağı kanaatindeyim. Çünkü herfene gecelerinin eski durumu kalmamıştır ve günümüzde insanlar farklı faaliyetlere yönelmiştir.

Sonuç

Araştırmada elde edilen bulgular bağlamındaki sonuçlar aşağıdaki gibidir;

Herfene gecelerinin temel amacı, toplumsal dayanışmayı ve kültürel aktarımı sağlamak olarak belirlenmiştir. Katılımcıların görüşlerine göre herfene, yalnızca bir eğlence veya yemek paylaşımı etkinliği olmaktan öte, manevi bir buluşma ve öğrenme platformu olarak işlev görmektedir.

Herfene gecelerinde tercih edilen türküler ve müzikal unsurlar, bu etkinliklerin toplumsal ve kültürel yapısını yansıtarak birer önemli öge olarak karşımıza çıkmaktadır. Katılımcıların görüşleri doğrultusunda elde edilen bulgular, herfene gecelerindeki müzikal pratiklerin yerel özellikler ve kültürel bağlamlarla nasıl şekillendiğini söylenmektedir.

Herfene faslında türkü sıralamasıyla ilgili elde edilen bulgular, bu etkinliklerin yapısal ve müzikal düzenlemelerini yansıtmaktadır. Katılımcıların görüşleri doğrultusunda; herfene gecelerinde türkü

sıralaması genellikle serbest bir düzenlemeye sahiptir. Ancak, genellikle uzun havalarla başlayan ve hareketli türkülerle sona eren bir yapı tercih edilmektedir.

Herfene gecelerinin mekânları hakkında sonuç olarak; Herfene geceleri çeşitli mekânlarda düzenlenebilir. Köylerde genellikle köy odaları veya muhtar odaları kullanılırken, şehirlerde dernekler ve ticari mekânlar bu tür etkinlikler için uygun alanlar olarak işlev görmektedir.

Herfene gecelerinin organizasyonunda yapılan hazırlıklar, topluluk üyelerinin katkıları ve gönüllülük esasına dayanmaktadır. Davetliler, köyde veya mahallede yaşayan herkes olabilmekte ve etkinliklerin her yaş grubundan bireyler tarafından desteklenmesi sağlanmaktadır.

Herfene geceleri günümüzde eski sıklığında ve düzenliliğinde yapılmamaktadır. Köy nüfusunun azalması, gençlerin şehir merkezlerine göç etmesi ve kırsal yaşamın zayıflaması, bu etkinliklerin nadiren yapılmasına ve geleneksel düzenliliğin kaybolmasına neden olmuştur. Geleneksel herfene gecelerinin devamlılığı için bu toplumsal değişikliklere rağmen, köy kültürünü yaşatmayı hedefleyen çabalar gerektiği görülmektedir.

Herfene gecelerinin günümüzde tekrar faaliyete geçirilmesi, kırsal nüfusun azalması, teknolojik değişim, modern eğlence anlayışı ve geleneklerin dönüşümü gibi faktörler nedeniyle zorlu bir süreç olarak değerlendirilmektedir. Geleneksel Herfene gecelerinin yeniden canlandırılması için, bu zorlukların aşılması ve eski samimiyetin yeniden sağlanması gerekmektedir. Ancak, mevcut toplumsal ve kültürel değişiklikler bu sürecin oluşmasını zorlaştırmaktadır.

Kaynakça

- Aksakal, E., (2019). *Türk Kültüründe Eril Mekân Örneği; Köy Odaları*. Folklor/Edebiyat 98, 291-308.
- Ekici, S., (2013). *Gaziantep ve Barak Müzik Kültürü Üzerine Bazı Tespit ve Düşünceler*. Gaziantep: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Gitmez, Ş., Erkmen, S. E., ve Aydın, S., (2011). *Türkiye-somut olmayan kültürel miras çalışmaları*. Kültür ve Turizm Bakanlığı Araştırma ve Eğitim Genel Müdürlüğü.
- Önal, G. F., & Aksaray, A. E., (2023). *Geleneksel sohbet toplantıları ve icra edilen eserlerin makam-usûl analizi*. Meczua(16), 90-125.
- Özdemir, N. (2005). *Cumhuriyet dönemi Türk eğlence kültürü*. Ankara: Akçağ.
- Yıldırım, A., Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin.